

növény hazánkban

barlang, forrás, vizesés, tó, egyes fák és f csoportok), amelyek tudományos szempontból vagy különlegességüknek fogva értékesek; c) olyan tájrészek, sőt egész tájak is, amelyek tájképi szépségüknek vagy egyéb kedvező természeti tulajdonságaiknak fogva a természetével (kilátás, tartózkodás) vagy testedzés szempontjából különösen becsesek; d) azok a vadon tenyésző állat- és növényfajok, amelyek a kipusztulás veszélyével szemben oltalomra érdemesek, valamint általában a természetben jelentősen hasznos vadon tenyésző állatfajok; e) azok a források és patakok, amelyeknek víze a vadon tenyésző állatok számára nélkülözhetetlen.

A védelem alá vont hely, természeti alakulat és tájrésszerű területe, úgyszintén a védett állat-

és növényfaj tenyésző helye, továbbá az a felszíni terület, amely a barlang bejáratához és épségének megővéséhez szükséges: természetvédelmi terület; védelem alá vont egész tájképterülete: tájvédelmi körzet.

A természetvédelem és földművelésügyi miniszter irányítása és főfelügyelete alatt áll.

A törvény szerint létesítendő Országos Természetvédelmi Tanács feladata lesz a természet védelemre érdemes tárgyainak felkutatása, azok védettség nyilvántartása, a természetvédelmi területek és tájvédelmi körzetek meghatározása és szakvélemény adása minden, a természetvédelem körül felmerülő kérdésben.

Nagyon fontos rendelkezése a törvénynek az, hogy az állam közérdekből területeket saját

títhat ki, ha azokon a természetvédelem megvalósulását másképpen biztosítani nem lehet és a megszerzett ingatlan tulajdonjogát átruházhatja törvényhatóságra, községre, természetvédelmi célú egyesületre is.

Nem mondhatjuk, hogy eddig is ne lett volna meg egyesekben a természetvédelem iránti érzék. A Fényi-erdő ősi tölgyeseinek további pusztulását néhai gróf Károlyi József akadályozta meg, a pilisvörösvári Egyesítő pártalan növényritkaságát a dolomitlakó lent (*Linum dolomiticum* borb.) pedig gróf Karácsi-Keglevich Imre vette önként védelmébe. Mégis megnyugtató érzés, hogy a természetvédelem ma már törvényben gyökerezik, megvan a mód természeti ritkaságaink megmentésére és megőrzésére. Társulatunk is lezárhatja évtizedek óta folytatott, végre eredményre vezető küzdelmét és örömmel töltheti el az a tudat, hogy az új törvény, melynek megalkotásában tanácsaival részt vehetett, a közvetlen fenyegető veszélyt elhárította. Hála köszönetünk illesse megértő földművelésügyi kormányzatunkat és legjobb kívánságaink kísérjék végrehajtó munkájában a megalkotandó Országos Természetvédelmi Tanácsot.

Gondolatok Gombocz Endre soraihoz

Fél évszázaddal később, február utolsó napjainak egyikén ismét kis csapat baktat felfelé a nagyharányi Szársomlyó déli karlejtőjén. A meredek kaputól – tán éppen ötven esztendővel az első „valódi” természetvédelmi jogszabály, a Gombocz által is megnyugvással, sőt kitörő örömmel fogadott, a természet védelmével első ízben önálló fejezetben foglalkozó második erdő-törvény megjelenését követően – fővárosi, pécsi és helyi állami és pártvezetők, továbbá geológusok, bányászok és természetvédők minden tekintetben vegyes kis csapata keresi a tavasz első hímőket. A tavaszi kikerics és a rozs-dás gyűszűvirág élőhelyéért folyik az ádáz küzdelem. Az egyik „fél” a jugoszláv megrendelésre is termelő, a kohászat és a cukorgyártás számára is adalékanyagot termelő, mind erőteljesebben terjeszkedő szocialista bányauzem és a mögötte felsorakozó hatalmi ágak. A másik „oldal” a kiváló szellemi háttérrel származott bontogató „másként gondolkozók” csapata a magyarországi zöldmozgalom korabeli reprezentánsai, az Eötvös Loránd Tudományegyetem természetvédői és a nyolcvanas évek kifejezetten kényes politikai-gazdaságpolitikai kötéltáncain edződő hivatásos természetvédelem képviselői, köztük a már Gombocz által is idézett névvel, Renter Camillóval. A Colchicum hungaricum halványlilás virágkegyei és Herczeg Ferenc 1925-ben papírra vetett sorai a közvélemény előtt ismét a figyelem homlokterébe kerültek: „Elképzeltetetlen, hogy a főláborodás mekkora vihara rázná meg Németországot, ha valaki ott szét akarja repeszteni a Kyffhauser-hegyet, vagy el akarja talicskázni a rajnaparti Loreley-sziklát.”

Vitathatatlan tény: a magyar természetvédelem olykor viharos, de mindenképpen eseménygazdag évtizedeiben a növényvilág védelmében nem a magyar kikericsért folytatott küzdelem volt az első és alighanem az utolsó sem. Borbás Vince már 1895-ben szót emelt a szentgáli tiszafa termőhelyének védelmében (a hivatalos védettség nyilvántartására 1951-ig kellett volna várnia). Ugyanekkor Dégen Árpád homokpusztáink növényvilágának rohamos pusztulása miatt kesereg. 1906-ban a Királyi Magyar Természet-tudományi Társulat és az Országos Erdészeti Egyesület szorgalmazza, hogy mielőbb helyezték védelem alá hazánk botanikai ritkaságait. (Napjainkban, a hajdan védettség nyilvántartást szorgalmazók utódai köréből – sajnadatos módon – gyakran hangzik el a sommás „ítélet”: túl sok a védett terület. A természetvédelem és a mindmáig pártatlan értékekért aggódók és tenni kész közösségek széles táborra, valamint az Európai Unió, ahová igyekszünk, ezt szerencsére másképpen látja).

1935-ben a magyar kikerics, röviddel ezt követően, a földtulajdonosok bölcsessége révén a pilisi len (előhelye ma Európa Diplomával is féltett, elismert terület) és a bátorligeti Fényi-erdő jut védelemhez. 1939-ben kihirdetik Magyarország első országos jelentőségű védett területét: a debreceni Nagyerdő egy része kerül oltalom alá. 1942-től rendelet védi a Sopron kör-

nyéki ciklámen-előfordulásokat. 1982-ben 340 növényfajt nyilvántartanak védetté, közülük 30 fokozott védelmet élvez. A fajok, a növényvilágunk, az élőhelyek súlyos veszélyeztetettségét jelzi, hogy 2001-ben 695 védett növényfaj, köztük 63 fokozottan védett várja az új, módosított, az Európai Unió elvárásainak is megfelelő jogszabály kihirdetését.

„Oly nagy mértékben és oly tulajdonságokkal felékesítve adja a természet a Magyarországnak mind a szükséges növényeket, mind az állatokat, mind az ásványokat, hogy ily bőséggel, ily sokféle és ritka jóságú termelésekkel egy nemzet sem dűsekedhetik...” – figyelmeztet javaink megbecsülésére Magda Pál 1819-ben. Gombocz Endre is e tüneményes és pótolhatatlan értékekre irányítja figyelmüket. Sorai – a terjedeleme szabta korlátok miatt – erőteljesen visszafogott számvetésre készítettek: a balaton-felvidéki bazalt- és gejzirkúpok ma az 1997-ben alakított Balaton-felvidéki Nemzeti Park féltett részei. Az 1952-től védett Tihanyi-félsziget ma Európa Diplomára jelölt területünk. A Fertő hazánk első, határon átnyúló, világörökség címre pályázó, 1991-ben létrehozott nemzeti parkjának meghatározó darabja. A Kis-Balaton és a Velencei-tó délnyugati része a világ legértékesebb vizes élőhelyeit vigyázó Ramsari Egyezmény hatálya alá tartozik. Apajpuszta a Kiskunsági Nemzeti Park (1975), a „csodás cseppkőbirodalom” az Aggteleki Nemzeti Park, s 1995 óta a világörökség része. Óslánytani és ősrégészeti anyaguk révén becses barlangjaink 1961 óta „ex lege” védelmet élveznek. A „szatmármegyei mezőfényi és a szabolcsmegyei bátorligeti területek” védelem alatt állnak. A természetvédelem önálló minisztérium részeként működik. A törvényhozás pedig a kilencvenes években ismét felismerte a csaknem hat évtizeddel korábban (!) törvényerőre emelt, Gombocz által is kiemelt – idehaza sok értetlenséggel kísért, szakmai körökben, valamint az Európai Unióban meglepéssel és elismeréssel fogadott – gondolatot: „nagyon fontos rendelkezésre a törvények az, hogy az állam közérdekből területeket sajátíthat ki, ha azokon a természetvédelem megvalósulását másképpen biztosítani nem lehet...” 1997-ben jogerőre emelkedett Magyarország első önálló, a természet átfogó védelméről rendelkező minden korábbinál szélesebb kört felölelő, új szellemű törvénye. Gombocz Endre és Kaán Károly üzenete, miként a Magyar Természetudományi Társulat is, majd újra él: hiú, lelkesedés, örök tenni akarás és meg nem alkuvás hozhat csak sikert a természetvédelem, s a magyar nemzet számára. A Természet veszélyeztettsége minden korábbinál nagyobb, a természetvédelem azonban ma már önálló „törvényben gyökerezik”. A nagy elődök munkásságának méltó folytatóiként erős, kiválóan képzett és elkötelezett hivatásos természetvédelmi csapat, magas színvonalon, önzetlen munkát végző oktatói és tudományos kutatói háttérrel ad reményt a gomboczi gondolatok valóra váltásához.

Tardy János